

handling, og også i den forbindelse kan det også være aktuelt å se nærmere på hvordan vi mennesker faktisk forholder oss til og oppfatter naturen, og til hva natur i seg selv er.

Hvilket syn på naturen preger den globale teknologiske og industrielle kulturen som vi lever i? En kjerne i denne kulturen er de moderne naturvitenskapene og deres søken etter å utvide kunnskapen om og forståelsen av naturen. Naturvitenskapene forholder seg ikke bare til naturen som studieobjekt, men bærer også i seg syn på hva natur er. Vi vil se nærmere på synet på hva natur er, som ligger under en naturvitenskapelig utforskning av naturen, og vi starter med Aristoteles og det teleologiske natursynet som kom til å dominere i antikken.

11.2 Om naturen og målrettede prosesser: det teleologiske natursynet

Aristoteles' teleologiske natursyn

Det teleologiske natursynet er knyttet til antikken og den systematiske læren om naturen som filosofen Aristoteles (384–322 fvt.) utviklet. Denne læren fikk en enorm innflytelse som varte til den ble tilbakevist av den moderne fysikken som utviklet seg på 1600- og 1700-tallet. Innenfor medisin og biologi varte innflytelsen enda lenger. Selve begrepet teleologi ble skapt i det 18. århundre av den tyske filosofen Christian Wolff og betegner en lære der målet (gresk: *telos*) som prosesser utvikler seg mot, spiller en sentral rolle i forklaringen av hvorfor prosessene foregår (Wolff, 1728/1963, § 85). Slik er det, ifølge Aristoteles, prosessene i naturen er rettet mot å realisere visse

mål, og vi kan forklare prosessene som foregår, om vi kjenner disse målene.

Teleologi: Lære som forklarer prosesser ved å vise til målet prosessene utvikler seg mot, og som de dermed realiserer.

Aristoteles, som også dagens naturvitere, var opptatt av å forklare prosessene som foregår i naturen, og forandringer som skjer i tingene der. I tillegg la han ned en stor innsats i det å klassifisere og systematisere tingene vi møter i naturen. Når det gjelder det første, er identifikasjonen av mål og hensikter sentral for måten han forklarer forandringer i naturen på. Derfor kan vi tilskrive Aristoteles det teleologiske natursynet. Hans natursyn er teleologisk fordi det forklarer forandringer ved å vise til hensikter og de mål som realiseres under forandringsprosessene. Grunntanken hos Aristoteles er at forandringer i naturen er prosesser der mål realiseres, og prosessene stopper opp når målene er nådd. Klarer vi så å angi årsakene til disse målsøkende prosessene, har vi forklaringen på forandringene som skjer. Da forstår vi hva som skjer, og vi vil da også kunne forstå hva som vil skje videre.

For Aristoteles må utforskningen av naturen basere seg på observasjoner av fysiske fenomener og forhold, altså være empirisk basert. Han avviser alle forsøk på å behandle naturen som tema rent spekulativt. Fremgangsmåten hans skiller seg likevel fra moderne vitenskap ved at den ikke er kvantitativ og eksperimentell. Måleinstrumenter og analyseredskaper fantes knapt i antikken, og heller ikke en avansert matematikk som kunne ha muliggjort analyser av empiriske data og utvikling av modeller var utviklet. Aristoteles'